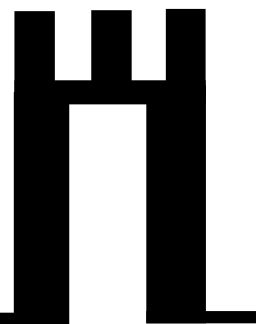

hláská

ročník XXXIII, 2022, č. 1

Lovecký zámek Annaburg u Herálce

Jakub Vazač – Jaroslava Vazačová – Jan Vazač

Zámek Annaburg, který stával na území někdejšího heráleckého velkostatku, v katastru vsi Kamenice (místní část obce Herálce, okr. Havlíčkův Brod), patří mezi stavby, jež měly tu smůlu, že se na ně po jejich zániku téměř zapomnělo. Do širšího povědomí znovu vstoupil až díky regionálnímu badateli Františkovi Plevovi a jeho knize Vrchovina neznámá.¹⁾ Co však zůstalo utajeno, je jeho přesná poloha, kterou uvede tento článek.

Historie a podoba zámku

Stavebníkem Annaburgu byl Bedřich Leopold Milner, syn velkostatkáře ze Škvorce, který koupil herálecký velkostatek roku 1891 od bratří Grossů, Gustava a Waltera, spolu se svou ženou Annou Teklou Eleonorou Schebkovou, dcerou Jana Schebka, významného pražského železničního podnikatele, velkostatkáře a mecenáše českého národního obrození.²⁾

Manželé Milnerovi na chudém Herálce zavedli moderní způsoby hospodaření. Například založili šlechtitelský ústav, z nějž vzešel v Rakousku-Uhersku známý a žádaný „Milnerův oves“, anebo zavedli chov výnosného „haličského“ kapra. Dokončili také novogotické úpravy heráleckého zámku, završené obnovením a vysvěcením zámecké kaple sv. Anny roku 1897.³⁾ Za toto zvelebení Herálce, a také za jejich české vlastnictví, byli manželé velmi ctěni. Bedřich Milner byl dokonce prohlášen čestným občanem Herálce.

Námi popisovaný zámek dal Bedřich Milner vystavět roku 1896 v oboře u vsi Kamenice jako dar pro svou ženu, po které jej také pojmenoval Annaburgem (objevují se i tvary Annaberg či Annín). Sloužil jako výletní místo, kde mohla paní Anna pobývat, než se její muž vrátí z honu, a kde se odehrávaly tradiční myslivecké obřady a zábavy. Bedřich Milner chtěl v oboře vystavět i rodinnou hrobku, ale aby nebylo toto kratochvilné místo znehodnoceno, počala ji již ovdovělá Anna roku 1913 stavět na druhém z Bedřichem vytypovaných míst, nad Tvrzným rybníkem.⁴⁾

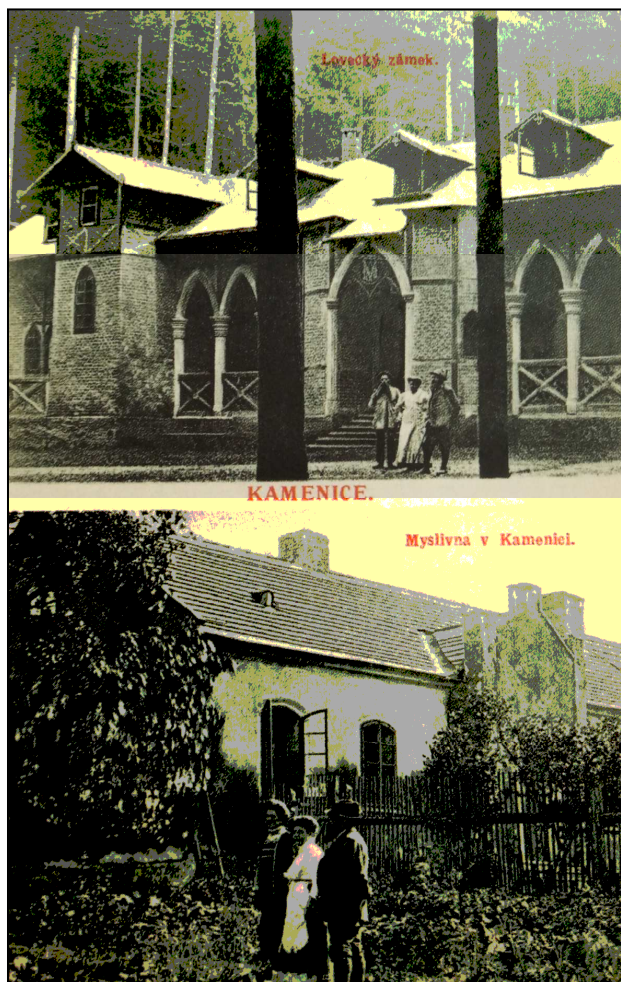
Podobu zámku dosud známe jen díky dvěma fotografiím. Jedna se nachází v majetku humpoleckého Muzea Dr. Aleše Hrdličky (obr. 1).⁵⁾ Druhá byla použita na po-

hlednici se zámkem v horní a s blízkou kamenickou hájovnou v dolní polovině karty (obr. 2).⁶⁾ Na obou je, krom zámeckých majitelů s přáteli a personálem, téměř shodně zachyceno severovýchodní průčelí přízemní obdélné budovy, jež byla vystavěna z cihel s použitím hrázděného zdiva na podezdívce z lomového kamene. Z této strany se do ní vstupovalo zhruba v pravé třetině délky průčelí osmihranným rizalitem osvětleným dvěma hrotitými okénky po stranách vstupu. Vstupní portál se sedmi schody měl podobu širokého lomeného oblouku s dřevěnou kružbou, které dominovala kružnice vyplněná písmenem „A“ (An-

Obr. 1: Fotografie zámku ve sbírkách muzea v Humpolci (Muzeum Dr. Aleše Hrdličky Humpolec, pozitivity, přír. č. P146/86).

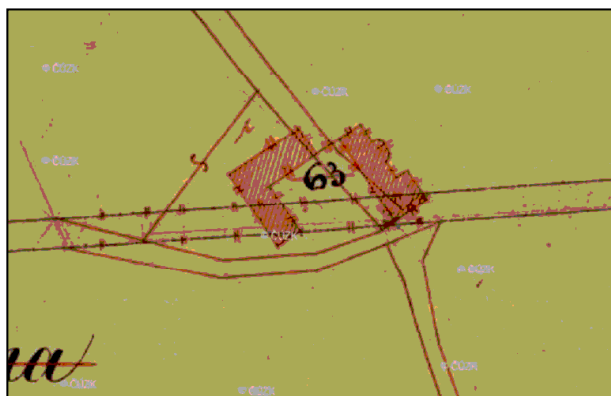
na) překrytým písmenem „M“ (Milner), pod nímž byly dva lomené oblouky s tzv. jeptiškami, mezi nimiž byla tzv. kytky. Zprava i zleva ke vstupnímu rizalitu přiléhaly hrotité hrázděné arkády o třech polích, dosedající na pilíře s jónskými hlavicemi. Za nimi lze v šeru rozeznat hrázděné zdi bez otvorů. Přibližně v levé třetině délky průčelí stál čtverhranný cihelný rizalit osvětlený vysoko situovaným velkým hrotitým oknem, na něž dosedalo nízké hrázděné patro s velkým obdélným oknem a sedlovou střechou. V tomto rizalitu se nepochybně skrývalo schodiště do podkroví sedlové střechy, kterou na severovýchod

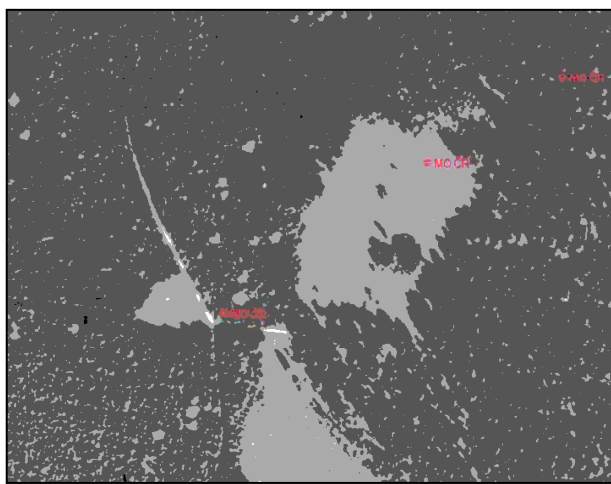
Obr. 2: Pohlednice vydaná O. Hlavsou v Praze roku 1909 (sbírka Jaroslavy Vazačové).

prolamovaly čtyři arkýře kryté sedlovými stříškami. Hřebeny a čela střechy a stříšek zdobily zubořezy a minimálně dva zdobné cihelné komíny. Z fotografií není zcela zřetelné, zda střešní krytinu tvořila lepenka, anebo šindel (méně pravděpodobně břidlice). Před levou třetinou severovýchodního průčelí, kterou osvětlovalo zdvojené hrotité okno, tvořila kamenná podezdívka terasu, jež byla široká jako přilehlý schodišťový rizalit a ohraničená ozdobným dřevěným zábradlím totožným se zábradlím mezi arkádami. Za hlavní zámeckou stavbou je na pravé straně muzejní fotografie zachyceno severovýchodní průčelí typické stodoly s přízemím ze smíšeného zdiva a s omítnutými cihelnými sloupy, mezi nimiž byla výplň z vodorovně položených prken. Stodolu kryla sedlová střecha zakončená štítem ze svisle kladených prken. Ke stodole přilehala na jihozápadě další budova, na fotografii skrytá za zámečkem.

Půdorys zámečku známe díky katastrální mapě evidenční, která zachycuje stav lokality v letech 1892 až 1942. Je na ní dobře rozeznatelná hlavní zámecká budova s členitým severovýchodním průčelím, orientovaná kratšími stranami směrem na severozápad a jihovýchod, dlouhá přes 22 m a v nejširším místě široká přibližně 8 m. Západně od ní, za lesní cestou vedoucí od severozápadu, stojí ona na fotografii zachycená stodola, široká cirká 8 m a dlouhá kolem 20 m. Na jihozápadě na stodolu pravoúhle navazuje zhruba 12 m dlouhá a kolem 6–7 m široká hospodářská stavba (obr. 3).⁷⁾

Obr. 3: Zámeček na katastrální mapě evidenční z let 1892 – 1942 (<https://ags.cuzk.cz/>).

Obr. 4: Místo zámečku a blízký rybníček na leteckém snímkování z roku 1949 (<https://ags.cuzk.cz/>).

Velké rozmezí let, které zmíněná mapa zachycuje, nám nedovoluje vyčíst z ní bližší osudy Annaburgu, jenž byl do ní zakreslen dodatečně při některé aktualizaci. Zřejmě přečkal svého zakladatele Bedřicha Milnera, zemřelého 20. listopadu roku 1911, a jeho ženu Annu Milnerovou, zesnulou 4. listopadu roku 1913. Herálecko zdědila jejich jediná dcera Marie Terezie, která se po zplnoletění provdala za Rudolfa Fügnera, horního inženýra a spolumajitele uhelných dolů ze Šanova u Teplic.

Určit dobu zániku Annaburgu prozatím neumíme. Za Fügnerů byla roku 1915 dokončena neorenesanční Milnerovská hrobka, k jejíž výstavbě byly využity převážně cihly, čímž se nabízí možnost, že pocházely ze zámečku, ale vzhledem k nepietnosti tohoto počínání se tato možnost jeví nepravděpodobnou.⁸⁾ Zajímavé je, že Annaburg nebyl zachycen na pohlednici z roku 1922, zachycující pamětihodnosti Herálecka.⁹⁾ Na leteckém měřickém snímku z roku 1949 již místo hlavní zámecké budovy zabírá lesní školka se vzrostlejšími stromky. Na místě zámeckých hospodářských staveb je trojúhelná zatravněná parcela, později též zalesněná, na které se rýsují zarostlé základy, což naznačuje možnost, že tyto budovy byly využívány ještě po zboření zámečku (obr. 4).¹⁰⁾ Za příčinu zkázy zámečku můžeme poměrně bezpečně určit neochotu vlastníků pečovat o stavbu náročnou na údržbu.

Annaburg byl typickou romanistickou stavbou zbudovanou v novogotickém stylu. Milnerové si tento sloh vybrali

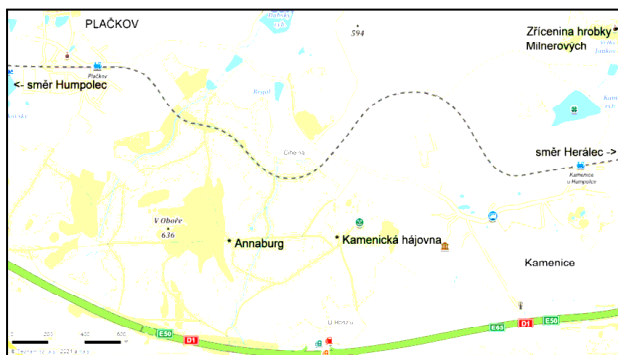
nejen proto, že tehdy ještě doznívala jeho popularita, ale také kvůli tomu, že se chtěli rovnat šlechtě, ke které nepatřili, byť Bedřich Milner sestavil rodokmen, podle nějž údajně pocházel ze staročeského rodu Millnerů z Milhauzu. Kdo byl architektem a stavitelem zámku, zatím nevíme. Teoreticky jím mohl být německobrodský rodák, architekt a stavitel Prokop Šupich, který v roce 1892 vedl novogotické úpravy heráleckého zámku. Šupich byl v rámci regionu významnou osobností svého oboru. V Německém (dnes Havlíčkově) Brodě vystavěl několik honosných měšťanských vil, kolumbárium a Husův sbor, roku 1913 dokonce upravoval brodskou radnici. Činným byl i v brodském městském zastupitelstvu; v letech 1922 – 1927 byl dokonce starostou města.¹¹⁾

Poloha zámku a jeho pozůstatky.

O poloze zámku se vědělo jenom to, že stál v lese zvaném Obora, u křižovatky lesních cest, v lokalitě U Zámku, poblíž kamenické hájovny.

Na I. a II. vojenském mapování se v těchto místech rozléhá lesní masiv bez vyznačení významných cest. Na originální mapě stabilního katastru z roku 1838¹²⁾ se tomuto polesí říká U Cihelny, o jejíž existenci svědčí i zemníky v severní části lesa a stejnojmenná samota poblíž železniční tratě. Nejbližší okolí kamenické hájovny, nacházející se na východním okraji polesí, tehdy neslo název U Bažantnice. Na III. vojenském mapování z roku 1877¹³⁾ je již polesí U Cihelny označeno jako Thiergarten – obora, v níž byl námi sledovaný zámek roku 1896 postaven.

Annaburg zachycuje až výše zmíněná katastrální mapa evidenční z let 1892 až 1942. Zámek se na ní nachází 600 m západně od kamenické hájovny, na pozemku s parcelním číslem 65 (později zrušeném), v místě křížení hlavní lesní cesty, vedoucí polesím přibližně ve směru východ – západ, s lesní cestou přicházející od severozápadu a pokračující k jihovýchodu. Jihozápadní rohy zámku a protilehlé hospodářské budovy na mapě zasahují do někdejšího průběhu hlavní lesní cesty, která je kvůli nim nově vedena mírným obloukem jižněji (obr. 5).

Obr. 5: Místo zámku doplněné na mapě Seznam.cz [cit. 4. 11.2021].

Onen oblouk na hlavní lesní cestě polesím v místě jejího křížení s další cestou, na přibližných GPS souřadnicích 49°31'14.0179"N a 15°24'32.061"E, je také jedním z mála dochovaných pozůstatků Annaburgu. V těchto místech, ve výšce 592 m n. m., počíná úpatí na západě čnicího kopce V Oboře (636 m n. m.). Na východě terén pozvolna klesá do mělkého údolí bezejmenného potoka

tekoucího od blízkého pramene na jihu směrem k severu, do Perlového potoka.

Hlavní zámecká budova byla dokonale rozebrána a její zdivo bylo upotřebeno jinde. Snad jen lehce opravené kameny ze světlé žuly, které se v křižovatce nacházejí, by z ní mohly pocházet. V severní části křižovatky tyto kameny, při troše představivosti, tvoří dvě neúplné řady svírající zhruba pravý úhel. Pokud to není dílem náhody, mohlo by se jednat o zbytky podezdívky jižní a západní strany zámku (obr. 6).

Obr. 6: Místo zámku v únoru roku 2021. V levé části snímku je zřetelné odbočení hlavní lesní cesty, ve středu místo někdejších zámeckých hospodářských budov, vpravo vyústění cesty v místě zámku (foto Jan Vazač).

Podstatně lépe lze rozeznat pozůstatky zámeckých hospodářských budov. V obrysech se dochoval jak průběh zdí stodoly, tak k ní přilehlé stavby, u níž schází jen její jižní část. Místa jsou dokonce dochovány skromné zbytky kamenné podezdívky těchto staveb s lepenkovou izolací, na níž jsou kladeny cihly a smíšené zdivo.

K zámku možná náležel i dochovaný rybníček s polostrůvkem, vzdálený od něj přes 100 m východně. Ten je sice doložen až leteckým snímkováním z roku 1949, na němž je obklopen později zalesněnou obdélnou mýtinou, ale podle okolního stromového porostu bude zřejmě starší. Při výstavbě Annaburgu zřejmě byla upravena i blízká kamenická hájovna, doložená již na II. vojenském mapování, která se donedávna pyšnila jednoduchým novogotickým štítem nad vstupním rizalitem.

Závěrem.

Přesné místo, kde lovecký zámek Annaburg stál, je již tedy známé. Stále však nevíme mnoho o jeho podobě a především o jeho osudech, což je námětem pro další historické bádání a případný další článek věnovaný této zajímavé památce.

Poznámky: 1) Pleva, F.: Vrchovina neznámá. Stručná historie měst, městysů, obcí a významných míst Vrchoviny od Humpolce k Havlíčkovu Brodu. Pelhřimov 2008, s. 101–102. 2) Šabatová, L.: Rodinná hrobka Milnerových v Herálci. In: Památková péče na Moravě 13/2007. Sepulchrální památky. Brno 2007, s. 99–100. 3) Vinduška, V.: Městys Herálec. Stručná historie. Německý Brod 1941, s. 64; Kolektiv: Hrad Orlík nad Humpolcem. Humpolec 2010, s. 104–105. 4) Citace v pozn. 1. 5) Fotografie Annaberg – lesní zámek u Kamenice u Humpolce (Muzeum Dr. Aleše Hrdličky Humpolec, pozitivy, přír. č. P146/86). 6) Pohlednice vydaná O. Hlavsou v Praze roku 1909 (sbírka Jaroslavy

Vazačové). 7) Kamenice u Herálce, katastrální mapa evidenční (<https://ags.cuzk.cz/>) [cit. 4 11.2021]. 8) Citace v pozn. 2. 9) Na pohlednici nalezneme herálecký zámek, hrobku, rybárnu a hrad Orlík nad Humpolcem. 10) Letecké měřické snímky (<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html>

?typ=lms&idrastru=WMSA08.1949.HUMP27.02500.

11) https://cs.wikipedia.org/wiki/Prokop_%C5%A0upich.

12) Kamenice u Herálce, originální mapa stabilního katastru, list č. III (<https://ags.cuzk.cz/>). 13) III. vojenské mapování, měřítko 1:25000, list č. 4155/3 (<http://oldmaps.geolab.cz/>).

Príspevek k dataci opevněného objektu „Na záměcku“ na k.ú. Vížka (okr. Tachov)

Tomáš Mařík

Ves Vížka leží asi 4,5 km ZJZ od obce Černošín a asi 2 km JZ od obce Třebel. První písemná zpráva o vsi pochází z roku 1546, kdy byla součástí zboží hradu Švamberka. K roku 1615 je Vížka připomínána na trpístském panství.¹⁾ Vížka je umístěna v členité krajině, modelované hlubokým údolím řeky Mže, Kosího potoka, Týneckého potoka a dalších drobnějších vodotečí. Zmíněná oblast se stala dějištěm jednoho z posledních velkých střetů třicetileté války na našem území (tzv. bitva u Třebele 1647) a nacházíme zde mnoho v terénu dochovaných archeologických památek na tyto události. Zejména se jedná o řadu polních opevnění, ať už liniových či bodových, jako jsou reduty, případně jiné druhy fortifikací.²⁾ Samotná Vížka se těsně před bitvou (srpen 1647) nacházela v prostoru ovládaném Švédy, v těsné blízkosti jejich hlavního tábora.³⁾

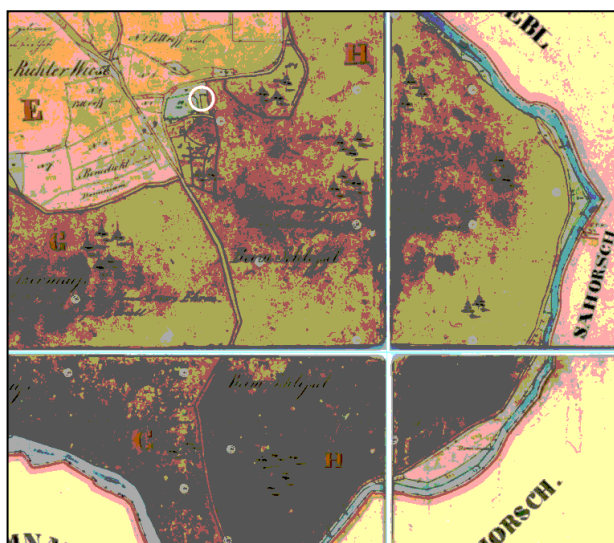
Asi jeden kilometr jihovýchodně od vsi se na hraně údolí Kosího potoka nachází opevněná lokalita nejasné datace i účelu (obr. 1). Opevnění nezmiňují žádné písemné prameny a není zachycena ani na Merianových rytinách, zobrazujících průběh bitvy mezi Švédy a císařskými.⁴⁾ Zejména starší badatelé v pramenech mylně ztotožňovali lokalitu s hradem Věžkou (okr. Plzeň – sever), a přisuzovali jí jeho psanou historii.⁵⁾ Ovšem na tento omyl upozornil již August Sedláček, který zároveň odmítl i jméno opevněné lokality – Vížka.⁶⁾ V každém případě všichni zmínění autoři považovali opevnění za středověké tvrzíště, případně „hrádek“.

Starý pomístní název lokality se objevuje v podobě „Am Schlössel“ či „Waldschlössel“.⁷⁾ Na 1. vojenském mapování (2. polovina 18. století) není lokalita vyznačena a neobjevuje se ani žádný pomístní název.⁸⁾ Na 2. vojen-

Obr. 1: Vížka (okr. Tachov) – ves Vížka a prostor nedalekého opevnění (v oválu) na leteckém snímku (<https://mapy.cz/turisticka?x=12.8265689&y=49.8112293&z=16&base=ophoto>, upravil T. Mařík).

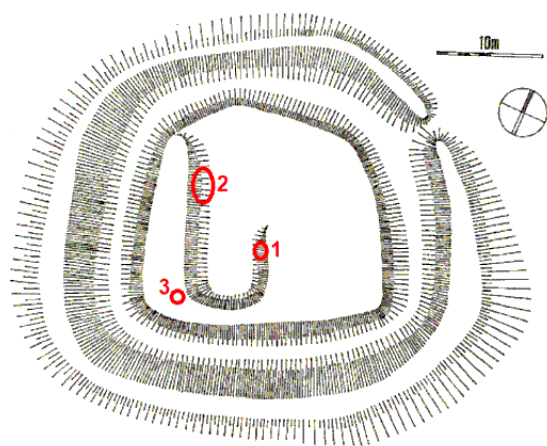
ském mapování (1836–1852) a na mapě stabilního katastru resp. indikační skice (1839) lokalita sice vyznačena není, ovšem poměrně rozsáhlý prostor lesa jihovýchodně od vsi nese označení „Beim Schlössel“⁹⁾ (obr. 2). Třetí vojenské mapování (1877–80) zachycuje zhruba v místě lokality přibližně obdélný objekt, ovšem bez jakéhokoliv označení.¹⁰⁾

Obr. 2: Vížka (okr. Tachov) – prostor opevnění (v kroužku) na indikační skice z roku 1839. Jihovýchodně od lokality se nachází rozsáhlý les označený „Beim Schlössel“ (<https://ags.cuzk.cz/>, upravil T. Mařík).

Samotné opevnění sestává z pětiúhelného či spíše téměř lehce obdélného (se zaoblenými rohy) centrálního pahorku obkrouženého příkopem a před ním vyhozeným valem. Koruna valu o něco převyšuje úroveň centrálního pahorku, který tak v rámci objektu nepůsobí nijak dominantně. Plocha pahorku o delší straně okolo 20 metrů je téměř rovná, pouze v západní části se projevuje výrazný obdélný zahlobený objekt. Žádné stopy zdiva ani koncentrace kamenů v areálu opevnění nejsou patrné. V severovýchodní části dispozice registrujeme úzké přerušení valu, přičemž nevíme, zda se jedná o původní situaci či novodobé porušení (obr. 3–4).

Opevnění bylo po dlouhá léta porostlé mladým hustým smrkovým lesem, což značně snižovalo možnosti orientace či povrchového průzkumu.¹¹⁾ Tomu odpovídá i zkreslený popis a půdorys lokality v poslední citované monografii V. Matouška. Realitě mnohem více odpovídá zaměření publikované v díle Z. Procházky a J. Úlovce, pořízené v roce 1986.¹²⁾ Zmínění autoři lokalitu podrobně popsali a v rámci terénní prospekce provedli i povrchové

Obr. 3: Vážka (okr. Tachov) – půdorysné zaměření lokality s vyznačením poloh nálezů (dle druhá citace v pozn. 1, upravit T. Mařík).

sběry, avšak s negativním výsledkem. V rámci interpretace pak zastávají názor, že se spíše než o panské sídlo jedná o polní opevnění z třicetileté války, snad vybavené srubem. Zároveň ale připouští, že celková dispozice připomíná spíše tvrziště a upozorňují na podobnost s v té době rovněž nedatovanou blízkou lokalitou „Zámeček“ u Černošína.¹³⁾ Opevnění se naposledy věnovali O. Slabý a P. Rožmberský,¹⁴⁾ avšak v rámci interpretace či datace v zásadě nepřináší nic nového. Pro naprostou absenci písemných pramenů i archeologických nálezů stále není jasné, zda se jedná o tvrziště či novověké opevnění, přičemž z textu vyznívá jako pravděpodobnější spíše druhá možnost.

V roce 2020 byl autorem příspěvku proveden v lokalitě povrchový sběr, který přinesl některá nová zjištění. V ploše centrálního pahorku, resp. při okrajích na něm se nacházejícího zahloubeného objektu, byly zachyceny tři „polohy“ s nálezy (čísla 1-3 na obr. 3).

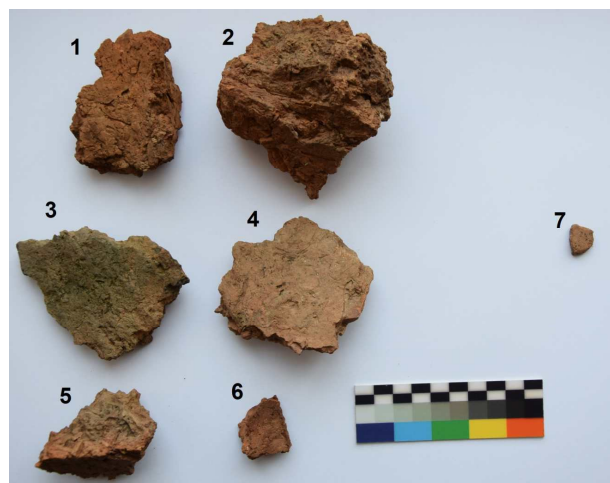
Při východním resp. jihovýchodním okraji obdélné deprese (poloha 1) byla zachycena koncentrace drobných kousků mazanice – celkem 52 ks. Rozměry jednotlivých kusů většinou nepřesahují 20 mm, maximální dokumentovaná délka však činí 39 mm. Obvykle větší jedinci (nad 20 mm), ale i některé menší hrudky, nesou na svém povrchu otisk rovné plochy. Jedná se celkem o 12 ks. Zbývající kusy jsou amorfní.

V severní části západní hrany obdélné deprese (poloha 2) byla zachycena výrazná koncentrace spíše větších kusů mazanice, přičemž některé z nich nesou otisky konstrukcí, které jí byly omazány. Sběrem bylo získáno celkem 26 ks mazanice, z toho 14 o rozměrech cca 20 mm a méně. Rozměry zbývajících kusů se pohybují v rozmezí cca 40 – 100 mm, přičemž největší exemplář měří přibližně 95 x 60 x 80 mm. Co se výše zmíněných otisků konstrukcí týče, v šesti případech se jedná o pouhé rovné, případně mírně vypouklé plochy (obrázky 5: 2-5), dva kusy jsou pak v řezu klínovité a byly původně umístěny mezi dvěma kulatinami (obrázky 5: 1, 6).

V těsné blízkosti jihozápadního koutu obdélné deprese (poloha 3) byl nalezen jediný atypický zlomek keramické nádoby (obrázky 5: 7, 6). Jedná se o v oxidačním prostředí středně tvrdě vypálenou hrnčinu s tzv. sendvičovým efektem (redukční jádro). Povrch je středně hrubý, stopově

Obr. 4: Vážka (okr. Tachov) – pohled na opevnění od severu až severozápadu. Vlevo část centrálního pahorku se zahloubeným obdélným objektem (foto T. Mařík 2020).

Obr. 5: Vážka (okr. Tachov) – výběr nálezů z polohy 2 (1-6) a keramický zlomek z polohy 3 (foto T. Mařík 2021).

Obr. 6: Vážka (okr. Tachov) – detail keramického zlomku nalezeného v poloze 3 (foto T. Mařík 2021).

se objevují drobná zrnka slídy. Na lomu je v keramickém těstu patrné makroskopické křemičité ostřívo. Tloušťka střepe činí 3-4 mm, rozměry pak 13 x 15 mm.

Shrnutí

Povrchovým sběrem z roku 2020 byla doložena existence blíže neznámé stavby, minimálně z části konstruované z kulatin, která zanikla požárem. Vzhledem k místu nálezů mazanice se nabízí, že se stavba nacházela

v prostoru obdélné deprese v západní části centrálního pahorku, resp. že prohlubeň je jejím pozůstatkem. Jediný doposud známý keramický zlomek je sice atypický, přesto jej dle materiálu a charakteru výpalu můžeme s jistotou dávkou opatrnosti datovat snad někde do průběhu 13. či 1. pol. (?) 14. století. Nelze pochopitelně vyloučit, že se jedná o retardovanou keramiku mladší, ovšem tato možnost se nejvíce jeví jako příliš pravděpodobná. Je pochopitelné, že na základě jediného drobného atypického zlomku nelze vyvozovat žádné jednoznačné závěry ohledně datace a interpretace lokality. Na druhou stranu zlomek se na lokalitě nacházel a nelze jej ignorovat. Naopak novověkou keramiku, ani jiné artefakty, které by bylo možné spojit s třicetiletou válkou, z prostoru lokality neznáme. Jediné indicie, které prozatím máme, tedy spíše svědčí pro středověký původ opevnění, přičemž pochopitelně nelze vyloučit, že mohlo být druhotně využito i v rámci tzv. bitvy u Třebel v roce 1647.

Otázka zakladatele, formy a účelu opevnění však zůstává otevřená. Stejně tak neznáme délku jeho života. Ovšem vzhledem k téměř naprosté absenci jakýchkoliv mladších nálezů (kterých zejména pro pozdní středověk a časný novověk bývá značné množství) se spíše zdá, že opevnění fungovalo poměrně krátce, přičemž zřejmě zaniklo požárem. Zda objekt klasifikovat jako sídlo drobného šlechtice, nebo pouze jako „strážní bod“ bez rezidenční funkce, nelze prozatím rozhodnout.

Určitou paralelu nacházíme v již zmíněné nedaleké lokalitě „Zámeček“ u Černošína, která se našemu opevnění podobná nejen dispozičně, ale i v absenci písemných a po dlouhou dobu také archeologických pramenů. Lokalita bývala považována (kromě zámku s tančírnou či zaniklého hostince) rovněž za opevnění z třicetileté války, neboť se v roce 1647 nacházela v blízkosti tábora, tentokrát císařské armády. V roce 2006 však publikoval O. Slabý nález několika zlomků keramiky z vývratu, které lze datovat do průběhu 14. století.¹⁵⁾ Sondáž N. Raymana zde prokázala existenci blíže nespecifikované zděné zástavby. Na základě nálezů zlomkové keramiky pak zmíněný autor datuje

život „tvrze“ či „hrádku“ do druhé poloviny 14. až první poloviny 15. století.¹⁶⁾ Dalším příkladem, byť poněkud odlišného charakteru, je tzv. Nový hrad u Stráže, dříve považovaný za redutu. Nedávný archeologický výzkum však tuto hypotézu vyvrátil a objekt je nyní interpretován jako opevněná zeměpanská „strážnice“ či „celnice“, jejíž život je datován do období od druhé pol. 12. století do závěru století následujícího.¹⁷⁾

Jak se zdá, s hodnocením obdobných objektů musíme být opatrnější, neboť pouhý fakt, že se nacházejí v prostoru novověkého bojiště, ještě automaticky neznamená, že s ním nutně musejí primárně souviset.

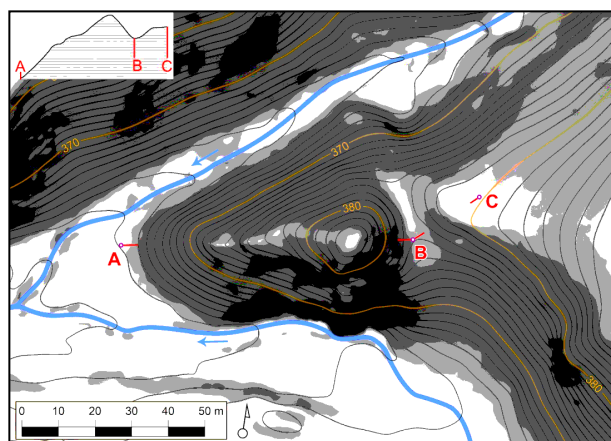
Poznámky: 1) Profous, A. – Svoboda, J.: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny 4. Praha 1957, s. 566; Procházka, Z. – Úlovec, J.: Hrad, zámky a tvrze okresu Tachov 3. Tachov 1991, s. 289. 2) Matoušek, V.: Třebel. Obraz krajiny s bitvou. Praha 2006. 3) Citace v pozn. 2, s. 116. 4) Citace v pozn. 2, s. 73. 5) Heber, F. A.: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser V. Prag 1847, s. 198–199; Kolář, M.: Rozrod Dobrohostův a osudy jejich. Příspěvek ku kolonizaci Plzeňska. Památky archaeologické a místopisné VIII/7. 1868–1869, Praha 1870, sl. 481–494. 6) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého 13. Praha 1905, s. 136. 7) Citace v pozn. 2, s. 74. 8) I. vojenské (josefské) mapování, Čechy, list č. 136 (<http://oldmaps.geolab.cz/>). 9) II. vojenské (Františkovo) mapování, Čechy list W 10 VII (<http://oldmaps.geolab.cz/>). 10) III. vojenské mapování, měřítko 1:25000, list č. 4049/4 (<http://oldmaps.geolab.cz/>). 11) Citace v pozn. 2, s. 74. 12) Druhá citace v pozn. 1, s. 290. 13) Druhá citace v pozn. 1, s. 290. 14) Slabý, O. – Rožmberský, P.: Opevnění u Vížky. Hláška 28/1, 2017, s. 9–11. 15) Slabý, O.: Starý zámeček, Tanzboden. Hláška 17/4, 2006, s. 63. 16) Rayman, N.: Zámeček u Černošína. Hláška 23/2, 2012, s. 17. 17) Sokol, P. – Kasl, F.: Opevnění Nový hrad (Zámeček) u Stráže (okres Tachov). Zeměpanská strážnice a celnice z přelomu 12. a 13. století. Archaeologia historica 44/2, 2019, s. 648–658.

Ostroh u Stupna jako neznámá opevněná poloha nebo hříčka přírody?

Luděk Krčmář – Marian Krucký – Jiří Marounek

V severovýchodním sousedství Všenic, již na katastrálním území obce Stupno (okr. Rokycany), se nachází terénní situace, která nápadně připomíná pozůstatky opevněného sídla. Lokalita byla zachycena v rámci prospekce výstupů z dat leteckého laserového mapování 5. generace (obr. 1).

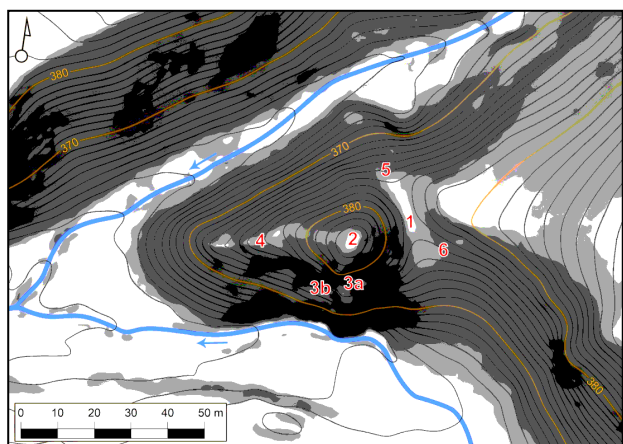
Sledovaná poloha se nachází na ostrohu nad soutokem Korečnického potoka a jeho bezejmenného přítoku přitékajícího od Stupna. (obr. 2) Pozvolně klesající terén nad soutokem vytváří úzký skalnatý ostroh, který končí prudce klesající opyší. Nad ní se nachází výrazný skalní výchoz, který je tvořen tvrdou vulkanickou horninou proterozoického stáří bazaltem – andezitobazaltem. Před skalním výchozem se nachází příkopovitý útvar připomínající klasický šíjový příkop, oddělující polohu od mírně stoupajícího terénu východního předpolí (obr. 3–1, obr. 4). Délka příkopu je 23 m, šířka 13 m a úroveň jeho dna se nachází o 3 m níže než navazující terén na vnější, východní

Obr. 1: Vizualizace lokality vytvořená z dat LLS 5. generace. Znárodnění profilu je 2x převýšeno.

Obr. 2: Ostroh u Stupna, celkový pohled na lokalitu od jihu (foto J. Marounek).

Obr. 3: Vizualizace lokality s číselným vyznačením popisovaných antropogenních či reliktních 1- příkop; 2 – plató (plošina); 3 – novověký 3a horní lavice, 3b – dolní lavice; 4 – dolní platforma (stupeň) na opyši, 5 – odval v severní části příkopu; 6 – lom v jihovýchodní části předpolí.

Obr. 4: Ostroh u Stupna, skalní výchoz a příkop od jihovýchodu (foto J. Marounek).

Obr. 5: Ostroh u Stupna, plató na skalním výchozu od západu (foto J. Marounek).

Obr. 6: Ostroh u Stupna, prostor lomu od jihu (foto J. Marounek).

Obr. 7: Ostroh u Stupna, dolní stupeň na opyši a menší skalní výchoz nad ním od západu (foto L. Krčmář).

Obr. 8: Ostroh u Stupna, příkop od severozápadu (foto J. Marounek).

Obr. 9: Ostroh u Stupna, odval v severní části příkopu (foto L. Krčmář).

straně předpolí. Na vnitřní straně se zdvihá skalní útvar až do výše 7,5 m nad dno příkopu. Na tomto skalním útvaru, přímo nad příkopem, který je zároveň i nejvyšším bodem lokality, se nachází velké, zcela rovné plató o rozměrech přibližně 7 x 5 m (obr. 3-2, obr. 5). Vrchol plošiny nevykazuje žádné viditelné relikty po případném objektu a je tvořen pouze zarovnaným skalním plató s tenkou vrstvou zatravněné hlíny. Je pravděpodobné, že tato plocha mohla dříve dosahovat větších rozměrů, ale její jižní část je odtěžena lomem patrně novověkého stáří, jehož dvě výrazné těžební lavice jsou dosud patrné (obr. 3-3, obr. 6).

Za touto plošinou se terén schodovitě svažuje po opyši západním směrem až k soutoku potoků. Opyš ostrohu je tvořena několika stupni skalních teras. Celkem dva ze stupňů na opyši jsou natolik velké, že zde mohla stát hypotetická zástavba. Dolní z těchto stupňů je částečně vymezen konvexní linií nad dále klesajícím svahem (obr. 3-4). Samotný stupeň se přimyká k menšímu skalnímu výchozu (obr. 7) a má lehce konkávní podobu. Lze spekulovat, zda se nejedná o stopy po menší stavbě se základnou o velikosti přibližně 4 x 4 m, nebo zda plošina nevznikla při těžbě kamene. Další antropogenní útvary jsme ve vnitřním prostoru lokality nepozorovali.

Příkopovitý útvar, který lokalitu vymezuje, nese jednoznačné stopy antropogenních úprav. Není jisté, zda se zde původně nacházela přírodní průrva, nebo zda byl celý prostor příkopu uměle vyhlouben, některé jeho části jsou ale jednoznačně dílem lidské činnosti (obr. 8).

V místech, kde příkop vyúsťuje do strání, jsou patrné výsypky, které vznikly vyvážením odtěženého materiálu při hloubení příkopu. Především v severní části je výrazná úprava terénu na dně příkopu. Zde vrchol odvalu prodlužuje vodorovně dno příkopu a vytěžený materiál vytváří nepatrný kužel rovnoměrně rozprostřený po přilehlém úbočí rokle výše zmíněné bezejmenné vodoteče (obr. 3-5, obr. 9). Obdobnou situaci lze sledovat i na jižním konci příkopu. Zde je ale starší výsypka z příkopu částečně překryta mladším odvalem z drobného lomu, který odtěžil skalní výchoz v jižním cípu kontreskarpové strany příkopu (obr. 3-6).

Celkový ráz lokality nápadně připomíná pozůstatky opevněného sídla. Terénní situace je pro jeho lokaci vyloženě vhodná a jednoznačné antropogenní zásahy tuto teorii podporují. Při povrchovém průzkumu nebyly ovšem dosud nalezeny žádné artefakty, které by mohly tento předpoklad podpořit a případně upřesnit datování osídlení lokality. Hypotetickou zástavbu či její jednotlivé objekty lze předpokládat především na vrcholové plošině, která se nachází

přímo nad příkopem a na dvou stupních v horní části klesající opyše. V případě, že by se o opevněné sídlo skutečně jednalo, lze nejpravděpodobněji uvažovat o jeho vrcholně středověkém stáří, prozatím ale nelze zcela vyloučit ani starší pravěké.

Z historického pohledu vyvstává otázka, zdali je možné k lokalitě vztáhnout nějaké písemné údaje. Jak ve Stupně, tak i ve Všenicích, jsou předpokládána panská sídla neznámé lokalizace. Lokalita je od Stupna poměrně vzdálená, nachází se 760 m jihozápadně od kostela v Horním Stupně. Jádru Dolního Stupna je ještě o něco vzdálenější. Přesto si můžeme údaje o předpokládaném panském sídle ve Stupně shrnout. Několik zpráv svědčí o krátkodobé existenci panského sídla. V roce 1382 je uváděn Ješek (tj. Jan) ze Stupna a v roce 1402 Jan ze Švamberka na Stupně (jde o jednu a tutéž osobu). Ovšem již zanedlouho poté patřila ves k Březině.¹⁾ Tyto údaje spíše naznačují existenci rezidence přímo ve vsi, zřejmě v rámci poplužního dvora, než samostatný vzdálený opevněný objekt.

O trochu nadějněji se jeví případné vztážení lokality k předpokládanému panskému sídlu ve Všenicích. Lokalita se nachází přibližně 400 m severovýchodně od historického jádra obce. Roku 1363 je zmiňován Rupert ze Všenic, řečený Hřešihlavec, vladýcký statek je zřejmě doložen i později v roce 1379 a ještě v roce 1406 známe Otíka řečeného Javor ze Všenic. V bouřlivém 15. století vladýkové ze Všenic mizí i se svým sídlem v propadlišti dějin.²⁾

Cílem tohoto čistě diskusního příspěvku bylo upozornit na jednu z potenciálních lokalit, jejíž možnou interpretaci jsme nadnesli výše. Potvrzení či vyvrácení uvedeného předpokladu ovšem zůstává i nadále předmětem dalšího podrobnějšího průzkumu.

Poznámky: 1) Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech. Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 232; Kolektiv: Politický a školní okres Rokycanský. Rokycany 1898, s. 301–302; Rožmberský, P.: Zapomenuté sídlo ve Stupně. Hláška IX/4, 1998, s. 57–58; Rožmberský, P. – Vařeka, P.: Středověké osídlení Rokycanska. Praha 2013, s. 147–148. 2) Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 232; Kolektiv: Politický a školní okres Rokycanský. Rokycany 1898, s. 307; Rožmberský, P. – Vařeka, P.: Středověké osídlení Rokycanska. Praha 2013, s. 175; Sedláček, A.: Místopisný slovník historický království Českého. Praha 1909, s. 987.

Sídlo panské v Čeminech

Petr Rožmberský

Ves Čeminy (okr. Plzeň-sever) u Města Touškova bývala samostatným feudálním statkem. Slovy uvedenými v názvu příspěvku začíná popis čeminského sídla vrchnosti pořizovaný v rámci odhadu roku 1658. Šlo o úřední odhad pozůstalosti po Evě Kateřině Harantové, rozené Černínky z Chudenic, učiněný Adamem Peceliusem z Adlersheimu a na Křemži, radou c. a k. komorního a dvorského soudu a místokomorníkem v Království českém mocí svého úřadu (spolu s komorníkem při zemských deskách).¹⁾

Majetkové poměry

Čeminy náležely ve 13. století kladrubskému klášteru, ve 14. století tu bylo asi šest vladýckých statků (roku 1414 si po vladýkovi Zachariášovi odumřelý poplužní dvůr v Čeminech vyprosil na panovníkovi Prokop z Klatov; tvrz není zmíněna²⁾). Potom se Čeminy dostaly do majetku pánů z Gutštejna, z nichž Jan († již roku 1521) prodal poplužní dvůr a ves Čeminy (tvrz není zmíněna) Oldřichovi z Čichalova,³⁾ jehož syn Jindřich si Čeminy (poplužní dvůr

a ves, tvrz není zmíněna) roku 1542 vložil do zemských desek.⁴⁾

Vývoj držby v Čeminech byl podle příznání zapsaných do zemských desek následující: V roce 1546 přiznal při zemských deskách Jindřich Čichalovec z Čichalova, že prodal kus dědiny patřící k Čemínům Petru z Roupova za 20 a půl kopy českých gr.⁵⁾ Roku 1547 přiznal Jindřich z Ejstebna na Lipně, že prodal tři kusy dědiny od čeminských gruntů Petru z Roupova na Bělé.⁶⁾ Roku 1548 Jindřich Čichalovec přiznal, že prodal celou ves Čeminy s příslušenstvím, s krčmou, vše co tam měl, Petru z Roupova za 1550 kop českých grošů.⁷⁾

Petr z Roupova se evidentně snažil majetky v Čeminech scelit. Potom v roce 1553 (do zemských desek zaneseno roku 1554) prodal Čeminy s platem, s ospy, s vobodami, kurmi, dědinami, porostlinami, potokem, lukami, lesy, rybníky, se vším, jak to koupil od Čichalovce, Jiříkovi Zvěstovi z Ejstebna za 3200 kop míšeňských nebo 1600 českých grošů.⁸⁾ Jiřík Zvěst „toho času v Čeminech“ ještě téhož roku prodal celou ves Čeminy s příslušenstvím Ivanu Podmokelskému z Prostiboře a z Podmokel na Mřívovicích, a to už za 2025 kop českých (4050 kop míšeňských) grošů.⁹⁾ Na transakci slušně vydělal.

Ivan Podmokelský skutečně pak žil v Čeminech – roku 1566 se psal seděním na Čeminech.¹⁰⁾ Zemřel brzy po roce 1576, později měl dva díly statku Oldřich Chlumčanský z Přestavlk a třetí díl Eva Broumová z Prostiboře.¹¹⁾ Roku 1597 se Oldřich Chlumčanský psal seděním na Čeminech.¹²⁾ V roce 1603 při výběru generální berně je zaznamenán Oldřich Chlumčanský z Přestavlk a na „Čemínech“ (omylem místo na Čemínech). Odvedl berni od šesti poddaných hospodářů, ze čtyř komínů, ovčáckého mistra a pacholka a jednoho mlýnského kola.¹³⁾

Máme k dispozici smlouvu z roku 1605 (do zemských desek zapsanou roku 1607) mezi Janem Oldřichem Chlumčanským z Přestavlk a Chlumčan prodávajícím, a Janem Ondřejem Černínem z Chudenic na Líšťanech a Vlachově Březí kupujícím. Prodávány a kupovány jsou dva díly statku Čeminy s pozemky, lidmi, ..., polovinou mlýna za 7800 kop míšeňských grošů.¹⁴⁾ Část statku Čeminy tedy získal příslušník vedlejší černínské větve a držel jej ke svému nedalekému statku Líšťany. Roku 1628 je zaznamenána Alžběta Černínová a na Čeminech a také Jan Petr Černín z Chudenic na Čeminech,¹⁵⁾ zřejmě z líšťanské větve; možná tu měli jakýsi úděl.

Téhož roku 1628 vnuk Jana Ondřeje, Jan Karel Černín, prodal tvrz, dvůr a ves s mlýnem Čeminy své sestře Evě Kateřině za 12 000 kop míšeňských grošů a pro víru se vystěhoval ze země.¹⁶⁾ Ta se vdává toho roku za Jiřího Fridricha Haranta z Polžic na Habartcích. Svatební veselí se konalo na tvrzi Líšťanech nedaleko Touškova.¹⁷⁾

Po její smrti přešly Čeminy roku 1658 do rukou hlavní rodové linie Černínů na a Švihově, roku 1665 do rukou Černínů na Chudenicích, od roku 1667 je vlastnil plzeňský erbovní měšťan Václav Rudolf z Treufelsu a od jeho vdovy je roku 1670 koupil kladubský klášter a držel je až do svého zrušení.¹⁸⁾

Statek Čeminy roku 1658

Jak už bylo řečeno na počátku, roku 1658 byl pořízen úřední odhad pozůstalosti po Evě Kateřině Harantové rozené

Černínce z Chudenic. Předem je třeba předeslat, že všechny položky odhadu („šacunku“) jsou oceněny (například i jednotlivé kusy dobytka), „počítaje vše na kopy míšeňských grošů“. Všechny ceny komodit zde nelze uvádět, zaznamenány jsou především ceny staveb a některé ceny jako ukázky. Informace jsou logicky seřazeny, transkripce původního českého zápisu je upravená a krácená pro potřeby tohoto příspěvku:

Sídlo panské v Čeminech, v němž jsou dole dvě světnice, dvě komory a kuchyně, nahoře nad tím jedna světnice a jedna komora, to vše šindelnou střechou přikryto, šacuje se za 300 kop gr. Za tím sídlem je ratejna a naproti sídlu u vrat staré stavení od kamene, malá chaloupka, a vedle mlíčník (tj. mlčnice). Dále na dvoře je šest chlívců a maštale pro koně

Mapa stabilního katastru z r. 1839. Pivovar vedle zámku zčásti obklopuje vodní plocha (<https://archivnimapy.cuzk.cz> – katastr Čeminy).

a dobytek též od kamene, na tom na všem střechy od šindele velmi chatrné a dřevé. Dvě stodoly, jedna o dvou mlatech, ode zdi až po střechy, však z jedné strany je zeď trhlá a podepřená, druhá o jednom mlatě vystavěná ze dřeva, a obě přikryté došky, potřebující opravu. Naproti nim tři malé chlívice a komůrka, pod tím dva sklepy podzemí. Ve dvoře studnice. To vše i se zahrádkami při nich je ohrazeno dobrou zdí a šacuje se za 300 kop gr.¹⁹⁾ Naproti sídlu a dvoru je prostranná štěpnice s asi 30 ovocnými stromy, ostatní višňoví a slívy.²⁰⁾

Svršky (tj. movitosti), které se v čemínském sídle nacházejí a zanechávají: tři truhly, dvě lůžka, 10 stoliček, moučná truhla, čtyři strychy rezné mouky, nevelký železný rožeň, pět visutých (tj. visacích) zámků, 10 strychů řepy pro dobytek, dvě fůry zelí pro dobytek, konopí toliko z většího pětěných (?) 15 kop žemlí (?). V čemínském dvoře „hospodář za sebou má“: vůz s žebřinami a korbou, železa od třech starých kol, dva pluhy.²¹⁾ Dobytek: čtyři krávy, dvě dvouletá „volčata“, tři roční telata, šest starých sviní i s knourem, osm pūlletých prasat, kozel a koza, 23 husy, 18 slepic s kohoutem, 17 kachen (uvedeny jejich ceny, kráva 4 kopy gr.). Obilí ještě ve slámě: pšenice (ukázka množství a ceny: 9 strychů 57 mandelů v ceně 146 kop 3 gr. 3 d.),²²⁾ žita ..., ječmene ..., ovsa ..., hrachu ..., sláma z toho obilí za ...²³⁾

Naproti čemínskému sídlu je pivovar s velmi chatrnou „prohlédací“ šindelnou střechou, pánev v něm není, ale jiné pivovarské nádoby ano. Vedle pivovaru je klenutá spilka, nad ní čtvery sýpky jedna na druhé, „ode zdi nahoru vyhnáno“ a přikryto cihelnou střechou. Okolo toho a malé zahrád-

ky je příkop naplněný vodou a nad ním dvě malé sádky na ryby pro domácí potřebu. Z druhé strany u vrat dvora je humno a zvod (tj. hvozď, sušárna – za informaci děkuji Ing. J. Anderlemu). To vše i s mírami na obilí (strych, větel a čtvrtce) odhadnuto na 270 kop gr. Nevelká chmelnice je ve vsi, kde je také výsadní kréma na dobré silnici, kde se čepuje hodně piva (300 kop gr.).²⁴⁾

Nedaleko vsi je ovčín na více než 800 ovcí, zděný, přikrytý šindelem a došky, s ovčáckou chalupou (odhad: 250 kop gr.) se senem a slámou.²⁵⁾

Ve vsi Čeminech je ještě jeden dvůr, slove Přízký. Jsou v něm dvě světnice, kuchyně, dvě komory, dva chlívice a sýpka. Pozemky od něj jsou nyní připojeny k panskému dvoru. Nedaleko odtud je panská chalupa a při ní pěkný prostranný sklep pod zemí vytesaný ze skály a přístupný 24 schody, v němž může být přes 20 sudů piva (dává se tam v létě pivo z pivovaru, aby nezkysalo). Při Přízkém dvoře je malá zahrádka a v ní švestkové stromoví. Vše se šacuje za 150 kop gr.²⁶⁾

Při čemínském dvoře je vyměřeno na zimu osetých rolí jeden a tři čtvrti lánu 30 a čtvrt provazce v ceně 775 kop gr. Další role v přilozích a strništích je 3 a tři čtvrti lánu 27 a osmina provazce. Rolí porostlých a ležících ladem je 29 a tři čtvrti provazce.²⁷⁾ Luk je 41 a čtvrt provaze za 400 kop gr. Les dubový Nad Ohradou (690 kop 17 gr.), les Hora s mladým chvojovým dřívím, mezi nímž je též na trámy, stěny, podlahy a krokve. 20 podřatých kmenů vydáno za dluh lazebníku do Touškova.²⁸⁾

Pod vsí je rybník na 18 kop násady s vymletou hrází. Pod ní býval mlýnec se dvěma koly, nyní je pustý, stojí jen něco málo zdí. V potoku je možné nachytat hodně raků a mřenek.²⁹⁾

Následují jmenovitě podání z Čemin a jejich feudální dávky a také poplatky z pustých gruntů. Zmínka o některých Jiřím Fridrichem Harantem z Polžic a Bezdruzic vyhoštěných a jinam propuštěných lidech.³⁰⁾

Odhádání statku Čemin se stalo pro Humprechta Protivu Černína z Chudenic a na Švihově v celkové sumě 8842 kop 41 gr. 5 denárů.³¹⁾

Tvrz – sídlo – zámek

Uvádělo se, že si u zdejšího poplužního dvora vystavěl tvrz až Ivan Podmokelský, který získal Čeminy roku 1554.³²⁾ Další badatelé jsou opatrnější – po roce 1554 si vystavěl Ivan Podmokelský v Čeminech panské sídlo.³³⁾ Encyklopedie českých tvrzí tvrz Čeminy nezmiňuje.³⁴⁾

V Čeminech bývalo několik vladyc-kých dvorů, z nichž dva přežily až do 17. století (roku 1658 poplužní dvůr se sídlem a připojený Přízký (Přický?) dvůr, zřejmě do té doby centrum samostatné třetiny čemínského statku. Sídlo není roku 1658 nazváno tvrzí, i když v jiných odhadech z té doby tomu tak ještě běžně bylo.

Objekt označený výrazem „sídlo“ můžeme vzhledem k nevelkému počtu místností v něm, i když byl patrový, považovat za méně reprezentativní či kvalitní, než objekty označované ve stejné době jako tvrz.

Čeminy – starý pivovar u zámku (<http://www.ceminy.cz/informace-o-obci/historie>).

V případě, že vznikly později v 16. či až v 17. století již nedisponovaly zemním opevněním, které naopak měly starší přestavované objekty tvrzí, jimž překáželo v rozšiřování na zámky a bylo proto často likvidováno.

Protože víme, že ještě roku 1628 v Čeminech tvrz existovala, nabízí se myšlenka, že v průběhu třicetileté války byla čemínská tvrz zničena. Možná na jejích pozůstatcích bylo potom vyzdviženo skromnější sídlo, popsané roku 1658. V tomto sídle vrchnosti, která v Čeminech většinou

Čeminy – zahradní průčelí zámku (<http://www.ceminy.cz/informace-o-obci/historie>).

nesídlila, bylo majiteli zřejmě využíváno jen příležitostně a jinak nejspíše sloužilo provozu dvora nebo jako obydlí správce (nasvědčuje tomu uskladnění zemědělských komodit v komorách sídla).

Roku 1670 koupili statek Čeminy kladrubští benediktýni a pravděpodobně na místě „staré tvrze“ vystavěli barokní zámek.³⁵⁾ Stavba zámku opatem Tobiašem Hollmanem je kladena do let 1689–1707. Okolo roku 1830 získal za rodiny Erbenů empírovou podobu. Zámek v rozsáhlém areálu dvora je patrový, se středním trojdielným rizalitem a balkonem s trojúhelným štítem. Navazuje na něj kratší křídlo, pozůstatek staršího objektu (sídla?). Někdy se spekuluje o tom, že vedlejší starý nejpozději barokní pivovar je přestavěnou tvrzí.³⁶⁾

Vedl k tomu nejspíše fakt, že na mapě stabilního katastru z roku 1839 částečně obklopuje objekt pivovaru vodní plocha.³⁷⁾ Mohlo by jít o vodní nádrž pro potřeby pivovaru, jak to známe např. z vyobrazení chanovického pivovaru z roku 1874.³⁸⁾ Ovšem zmínka v odhadu z roku 1658 hovoří o pivovaru a spilce, okolo čehož a malé zahrádky je příkop naplněný vodou a nad ním dvě malé sádky (viz výše). Na mapě z roku 1839 také vidíme, že kolem zámku s pivovarem a zahradou se vine nápadně rovný tok potoka; v té souvislosti nás napadá pouze to, že jde o uměle vytvořený tok, tedy příkop ve významu „umělé protáhlé vyhloubení zemského povrchu do délky, zpravidla odvádějící vodu, větší strouha, rýha“.³⁹⁾ Přesto nelze vyloučit vodní plochu u pivovaru jako obranný příkop renesanční tvrze, vzniklé podle všeho až po polovině 16. století. Šlo by zřejmě o výjimku potvrzující pravidlo, že v období rané renesance (1520–1550) dochází ke

stavbám tvrzí již s žádným, popřípadě jen symbolickým opevněním a v období vrcholné a pozdní renesance (po roce 1550) jsou stavěny neopevněné tvrze, které se již neliší od menších zámčků.⁴⁰⁾

Poznámky: 1) Národní archiv Praha, fond Desky zemské větší, kniha č. 28, fol. F21 (dále jen NA DZV č. knihy a foliant). 2) Friedrich, G. (ed.): Desky dvorské Království českého III. Praha 1941, s. 387. 3) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. Praha 1905, s. 163. 4) Historický ústav AV ČR, kartotéky Augusta Sedláčka (dále jen HÚ KAS), skříň D, řada D03, zásuvka D03C, lístek č. 714. Dostupné na: <http://www.augustsedlacek.cz>. 5) Národní archiv Praha, fond Desky zemské větší, kniha č. 8, fol. B27v. 6) NA DZV 8, fol. G2. 7) NA DZV 8, fol. L13v. 8) NA DZV 12, fol. A10v; 51, fol. E29–E29v. 9) NA DZV 51, fol. F2v. 10) Státní okresní archiv Plzeň-sever, fond Archiv Města Touškova, Knih městských trhových kvatern červený, fol. 16v. 11) Citace v pozn. 3, s. 163. 12) HÚ KAS, skříň A, řada A07, zásuvka A07D, lístek č. 431. 13) Marat, F. (ed.): Soupis poplatnictva 14 krajův Království českého z r. 1603. Praha 1898, s. 62. 14) NA DZV 12, fol. H21–H22v. 15) HÚ KAS, skříň D, řada D03, zásuvka D03C, lístek č. 721, 722. 16) HÚ KAS, skříň D, řada D03, zásuvka D03C,

lístek č. 722. 17) Chmelíř, V.: Zámek Líšťany. Plzeň, s. 13. 18) Citace v pozn. 3, s. 163; Klř. [Kolář, M.]: Černínové z Chudenic. In: Ottův slovník naučný VI. Praha 1893, s. 624; Citace v pozn. 17, s. 12–13. 19) NA DZV 28, fol. F23. 20) NA DZV 28, fol. F24v. 21) NA DZV 28, fol. F21v. 22) NA DZV 28, fol. F22. 23) NA DZV 28, fol. F22v. 24) NA DZV 28, fol. F24–F24v. 25) NA DZV 28, fol. F24v–F25. 26) NA DZV 28, fol. F23–F23v. 27) NA DZV 28, fol. F23v. 28) NA DZV č. 28, fol. F24. 29) NA DZV 28, fol. F25. 30) NA DZV 28, fol. F25v–F27. 31) NA DZV 28, fol. F27–F28. 32) Citace v pozn. 3, s. 163; Bělohávek, M.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 50. 33) Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 37. 34) Kolektiv: Encyklopedie českých tvrzí I. Praha 1998. 35) Druhá cit. v pozn. 32, s. 50. 36) Citace v pozn. 33, s. 37. 37) <https://archivnimapy.cuzk.cz> – katastr Čeminy. 38) Anderle, J.: Tradiční výroba sladu a piva z hlediska stavební typologie na příkladech z Plzeňska. Památky západních Čech III. Plzeň 2013, s. 31. 39) <https://bara.ujc.cas.cz>, heslo příkop [28. 4. 2019]. 40) Citace v pozn. 34, s. XV–XVI.

Chapultepec – sídelní místo mexických vládců

Petr Mikota

Tři kilometry od centra Mexiko City se zvedá skalnatý pahorek. Již v období toltécké kultury (5.–11. stol. n. l.) zde bylo kultovní místo. Když Aztékové ovládli údolí Mexiko, považovali kopec za posvátné i strategické místo. Začali používat oblast jako úložiště pro popel svých vládců a místní prameny se staly důležitým zdrojem sladké vody pro Tenochtitlan (původní hlavní město totožné s centrem dnešního města). Místo bylo vyhrazeno aztécké elitě. Kolem roku 1420 zde postavil první palác vládce Nezahualcoyotl. Moctezuma II. postavil zásobníky na vodu a rovněž pro chov exotických ryb. Také zde měl stromy a rostliny z různých částí aztécké říše. V roce 1465 si Moctezuma objednal portrét vytesaný do skály na úpatí kopce a nechal postavit akvadukt vedoucí vodu do středu Mexika o délce 3 km. Od Aztéků pochází i jméno kopce – Chapultepec, znamenající luční kobylku.

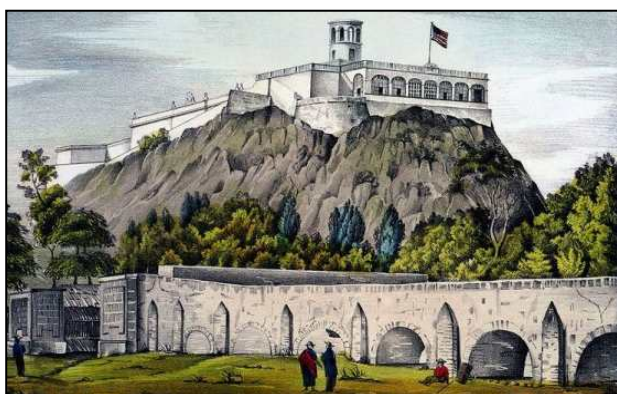
Moctezuma v Chapultepecu (Ramírez – Tovar kodex, konec 16. st.).

Během dobývání aztécké říše se udála jedna z posledních bitev mezi Španěly a aztéckým vládcem Cuauhtémocem u Chapultepecu roku 1521. Krátce potom vystavěli františkáni malou poustevnu na místě domorodého oltáře na Chapultepeckém kopci. Hernán Cortés poskytl severní část Chapultepecu svému spolubojovníkovi kapitánovi Juanu Jaramillovi, který se stal manželem dosavadní Kortésovy tlumočnice a milenky La Malinche. Ovšem již roku 1530 císař Karel V. určil oblast kopce za vlastnictví města Mexika a otevřel ji veřejnosti. Španělé pokračovali v používání aztéckého akvaduktu a teprve v roce 1771 postavili nový. Akvadukt Chapultepec vedl vodu z pramenů do oblasti na jihu města zvané Salto del Agua. Měl přes 904 oblouků a měřil 3908 metrů. V roce 1785 byla františkánská poustevna zbořena, aby uvolnila cestu k nově stavěnému hradu a kopec s lesem kolem něj se změnil na letní sídlo místodržitelů. Byl ohrazen zdí a stal se doménou společenské smetánky.

Po dosažení nezávislosti v roce 1821 se hrad stal oficiálním sídlem hlav státu. Řada z nich, zejména císař Maximilián I. a jeho manželka, rozšířili hrad i lesní oblast kolem něj. V roce 1841 se na části areálu usadila vojenská akademie. Kopec byl také místem bitvy v roce 1847 mezi mexickými a americkými vojsky vedenými generálem Winfieldem Scottem. V průběhu americko-mexické války zaútočilo v září 1847 cca 2000 Američanů na 800 mexických obránců a během 60–90 minut kopec dobyli. Při bitvě se pět mexických vojenských kadetů a jeden z jejich instruktorů odmítli vzdát, i když mexický generál Bravo nařídil ústup, a bojovali do konce. Tito chlapci ve věku od 13 do 19 let nazývaní Niños Héroes (hrdinské děti) se stali mexickými národními hrdiny.

Vzájemná poloha Chapultepecu a středu Mexico City na plánu bitvy r. 1847. O – mexické baterie, P – americké baterie (Wikipedie, upravil P. Mikota).

Vojenská akademie v Chapultepecu. V popředí akvadukt (litografie N. Curriera z r. 1847).

V letech 1864–1867 zde sídlil císař Maximilián II. Po jeho pádu byl hrad neobýván a od roku 1878 zde po pět let sídlila astronomická observatoř. Potom se do západní části opět vrátila vojenská škola a východní „Alcazar“ se opět stal sídlem prezidentů a to až do roku 1939. Tehdy prezident Lázaro Cárdenas zřídil v hradu sídlo Národního muzea historie. Oficiální mexickou prezidentskou rezidenci přesunul cca 1 km jihozápadně do Los Pinos, kde bylo již v roce 1917 postaveno neoklasicistní sídlo využívané nejprve pro vládní účely a od roku 1934 jako sídlo prezidenta. V roce 2018 oznámil Andrés Manuel López Obrador, v té době kandidát na prezidenta, že když vyhraje volby, nebude bydlet v Los Pinos, ale místo zpřístupní veřejnosti. Volby vyhrál a Los Pinos byl otevřen veřejnosti 1. prosince 2018. Nový prezident přesunul prezidentské kanceláře do Národního paláce a žije ve svém vlastním soukromém domě v Mexico City.

Stavební podoba

První stavby na vrcholku kopce byly postaveny roku 1785 na pokyn vícekrát Bernarda de Gálvez. Místo bylo vyhlášené svou nádhernou polohou a nacházelo se nedaleko od centra hlavního města. Ovšem stavba se od počátku vyvíjela spíše jako pevnost s hradbami a podzemními skladovacími prostory pro zásoby při obléhání. V té době se říkalo, že vícekrát počítá s osamostatněním a odporem proti španělské vládě. Možná právě proto se západní část komplexu stala v roce 1841 sídlem vojenské akademie. Z té doby pochází charakteristická věž nazvaná „Cabalero Alto“

Věž Cabalero Alto (foto P. Mikota 2019).

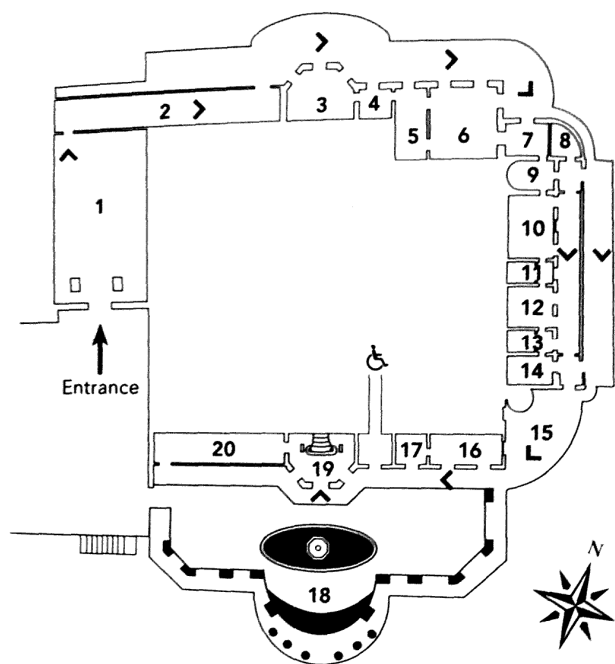
(Vysoký rytíř). Tímto termínem se označuje věž uvnitř stavby, která má pozorovací a částečně i obranný charakter. Současně se pojmem cabaleros označovali i studenti vojenské školy. Pevnostní charakter dokládají i vyobrazení z období mexicko-americké války. Vidíme na nich stavbu připomínající pevnost s bastiony a hradbami. Východní část tvořila stále sídlo hlavy státu. Obě části k sobě stavebně přiléhají.

Současnou podobu začal hrad získávat během druhé mexické říše, kdy si ho císař Maximilián I. Mexický a jeho manželka císařovna Charlota zvolili v roce 1864 za své sídlo. Císař najal několik evropských a mexických architektů (Julius Hofmann, Carl Gangolf Kayser, Carlos Schaffer, Eleuterio Méndez a Ramón Cruz Arango). Ti zpracovali několik projektů, které v neoklasicistním stylu učinily hrad obyvatelnějším. Evropští architekti Kayser a Hofmann pracovali na několika dalších obnovovaných hradech, včetně hradu Neuschwanstein, postaveného bratrem Maximiliána Ludvíkem II. Bavorským dvacet let po renovaci Chapultepecu. Botanik Wilhelm Knechtel měl na starosti vytvoření zahrady na střeše budovy. Kromě toho císař nechal dovést z Evropy nespočet kusů nábytku a uměleckých předmětů, které jsou zde vystaveny dodnes.

V té době byl hrad stále na okraji města Mexico City. Maximilián nařídil stavbu moderního přímého bulváru po vzoru velkých bulvárů Evropy, jako je vídeňská Ringstrasse a Champs-Élysées v Paříži. Spojil tak své imperiální sídlo s centrem města, a bulvár pojmenoval Paseo de la Emperatriz (Promenáda císařovny). Po pádu císařství

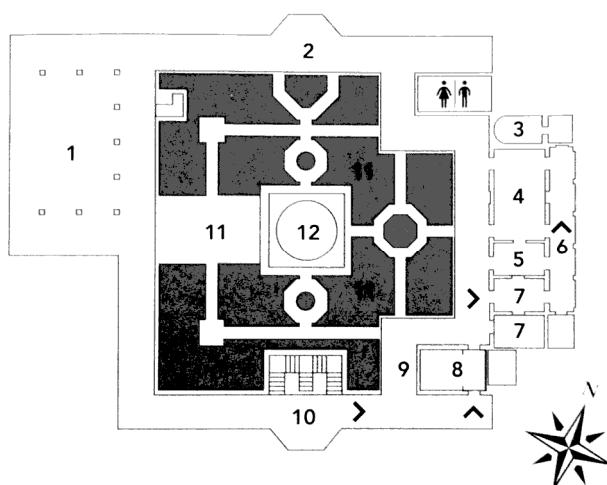
Pohled na Chapultepec od východu (Wikipedie).

Plán přízemí paláce Alcazar, některé místnosti měnily v průběhu času svůj význam: 1 – kočárovna, 2 – vstupní sál, 3 – čítárna, 4 – herní salonek, 5 – kuřácký salonek, 6 – jídelna, 7 – obslužná místnost, 8 – výtah, 9 – schodiště (původní hlavní přístup do horního podlaží), 10 – gobelínový pokoj, 11 – čajový salonek, 12 – Charlottina ložnice, 13 – koupelna, původně místnost společnice královny, 14 – sedací pokoj, původně čínský salonek, 15 – východní věž se schodištěm pro služebnictvo, 16 – „Agreement Room“ – r. 1929 zde podepsána dohoda mezi státem a církví, původně schůzovní místnost prezidenta s vládou, 17 – čekárna pro ministry a státní návštěvy, 18 – terasa s fontánou (1924) a sochami 6 obránců (1942), 19 – Lví schodiště, 20 – expozice o americké invazi a bitvě na Chapultepecu, původně místnost správce (Alcazar Guide).

a popravě Maxmiliána II. v roce 1867 následovala obnova republiky. Prezidentem se stal Benito Juárez a bulvár byl přejmenován na Paseo de la Reforma.¹⁾

Východní – prezidentký – palác se nazývá Alcazar. Toto jméno původně maurského paláce ve španělské Seville se v Novém světě stalo synonymem pro honosné rezidence vládců – např. Alcazar Colon v Santo Domingu.²⁾ Palác má dvě podlaží. Uprostřed je zmíněná věž Cabalero Alto. Stojí na samém vrcholku kopce. Kolem ní byla zřízena zahrada, do níž se otevírají reprezentativní prostory horního patra. Spodní podlaží obklopuje tento vyvýšený

Plán 1. patra paláce Alcazar: 1, 2 – terasy, 3 – schodiště, 4 – sál diplomatů, 5 – prezidentova pracovna, 6 – hala s vitrážovými okny, 7 – ložnice a pracovna manželky prezidenta Díaz s koupelnou, 8 – ložnice prezidenta Porfirio Díaz, v době observatoře zde umístěn teleskop, 9 – podloubí s nástěnnými malbami bakchantek, 10 – Lví schodiště, 11 – zahrada, 12 – věž Cabalero Alto (druhá cit. v pozn. 1).

Pohled na terasu se Lvím schodištěm od jihu (foto P. Mikota 2019).

střed. Zde jsou prostory zařízené císařem Maxmiliánem, jako čítárna, kuřárna, herní salonek, jídelna, ložnice i koupelna. V horním patře jsou místnosti sloužící později jako rezidence mexických prezidentů s dobovým nábytkem. Patra byla spojena točitým schodištěm a již v roce 1900 i elektrickým výtahem, čímž se palác zařadil mezi nejmodernější budovy své doby. Monumentální Lví schodiště pochází až z doby, kdy zde sídlila astronomická observatoř. Pod severní částí paláce je suterén otevřený okny na severní stranu. Zde se nacházela kuchyně a skladovací prostory. Kuchyně byla spojena s obslužnou místností v přízemí točitým schodištěm a nákladním výtahem.

Přízemí je obklopeno terasami, z nichž je výhled do okolí. V minulosti byl kopec dominantou vyvýšenou nad město, dnes je převyšén množstvím mrakodrapů. Jižní terasa s fontánou je ukončena zábradlím, na němž stojí šestice mladých vojáků – jsou to oni stateční obránci, kteří se podle pověsti odtud vrhli do propasti pod nimi, místo, aby se vzdali.

Západní část komplexu, původní vojenská škola, má strohý klasicistní vzhled. Dvůr je zastřešen novodobou prosklenou střechou. Dnes zde sídlí mexické muzeum historie. Jako symbol mexické státnosti je hrad Chapultepec i okolní park nesmírně oblíbený a neustále zaplněný davy návštěvníků.

I když se z hlediska časového i stavebního nejedná o hrad v našem slova smyslu, je v příspěvku používán pro

celou stavbu tento termín, protože je ve všech materiálech nazývána „castello“. Východní rezidence – Alcazar – je nazývána palácem.

Poznámky: 1) <https://en.wikipedia.org/wiki/Chapultepec>; Ramirez, M. H. – Chiñas, R. M. – Hernandez, M. C.: Alcazar Guide. Mexico 2017. 2) https://en.wikipedia.org/wiki/Santo_Domingo.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Konference Křivoklát 2021

Dne 29. 10. se v areálu hradu Křivoklát se uskutečnil VII. ročník konference věnované památce prof. Tomáše Durdíka. Počet účastníků konference rok od roku roste a stává se z ní důležité kastellologické fórum. Z řady zajímavých referátů vybíráme jen pár témat: Hrad v Roudnici nad Labem, tvrze v Mírošovicích a Hrobčicích, manský dům na Křivoklátu, hrad v Kraslicích, Janovice nad Úhlavou, tvrz v Červeném Poříčí.

Účastníci konference v prostoru bývalého manského domu.

redakce

Co nového na Karlově Hrádku?

Robert Činčala

V závěru VII. ročníku kastellologické konference Křivoklát, proběhl ve IV. bloku přednášek zajímavý příspěvek Martina Ptáka s dalšími spoluautory Rudolfem Krajíčem, Danielem Kovářem a Jiřím Šindelářem „Archeologický výzkum Karlova Hrádku u Purkarce (okr. České Budějovice) v sezónách 2019 a 2021“. Hrádek u Purkarce, označovaný také jako Karlův Hrádek, byl celou dobu pokládán za novostavbu Karla IV. Po funkční stránce

Karlův Hrádek, opravené zdivo v jihovýchodním nároží hradního areálu (foto P. Mikota 2021).

byl tento hrad hodnocen převážně jako lovecký hrad, správní centrum s vazbou na Vltavu, či jako doplňkový objekt stojící ve stínu nedalekého hradu Hluboká. Dosavadní interpretace této lokality však byla postavena především na hodnocení její stavební podoby a historických souvislostí, které se opíraly o torzovitě písemné zmínky z let 1357 – 1377. Výsledkem tak byla obecně přijímaná představa o archaicky koncipované novostavbě Karla IV. V důsledku předpokladu krátké doby života hradu byl Karlův Hrádek považován za „konzervu“ z 50. – 70. let 14. století, tedy lokalitu, která by mohla poskytnout významné kalibrační souboru keramiky pro jihočeskou oblast třetí třetiny 14. věku.

Archeologický výzkum, který zde proběhl ve dvou sezónách v letech 2019 a 2021 však prokázal, že počátky hradu sahají do pokročilé 2. poloviny 13. století. V této souvislosti se pak nabízí možná spojitost hradu s mocenskou politikou a s ní svázanými stavebními aktivitami Přemysla Otakara II. v jižních Čechách. S touto novou možností interpretace koresponduje nejen doposud získaná kolekce železných artefaktů, ale především obsáhlý soubor keramiky. Tento materiál byl nalezen ve světle nových informací tak můžeme hypoteticky spojovat zánik nejstarší fáze hradu s předčasnou smrtí Přemysla Otakara II. a následným obsazením hradu Hluboké krumlovskými Vítkovci kolem roku 1295. Jednou z otázek, na kterou by měl odpovědět další výzkum, je míra a způsob „reaktivace“ lokality za Karla IV. a v neposlední řadě také možná datace přilehlého rozsáhlého opevněného areálu. V posledních letech byla věnována značná pozornost také konzervaci zdiva hradu. V současnosti je část zdiva tvořící jižní nároží Karlova Hrádku pečlivě vyspárovaná. Koruna zdiva je pokryta geotextilií a zatravněna tak, aby nedocházelo k jeho dalšímu narušování. Velkou výzvou pak bude oprava vstupní brány, která společně se zbytky kaple patří k nejlépe dochovaným částem hradu. Stavební podobě tohoto objektu a jeho možné rekonstrukci se v současnosti, kromě autorů příspěvku, věnoval také P. Chotěbor (2021).

Nová zjištění o nejstarších fázích Karlova Hrádku ze 13. století nejsou z důvodu pokračujícího výzkumu dosud nikde publikována. Doufám, že závěry výzkumu lokality budou po jeho ukončení prezentovány na pravidelném veřejném přednáškovém cyklu NPÚ v Českých Budějovicích, nebo s nimi bude veřejnost seznámena v expozici Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. V neposlední řadě věřím, že s novou historií Karlova Hrádku budeme seznámeni i během Archeologického léta 2022.

Literatura: Chotěbor, P.: Hrad Karlshaus. Výsledky povrchového průzkumu a rekonstrukce původní podoby. Časopis Společnosti přátel starožitností 129/1, 2021, s. 36–41.

Seznam zámků a hradů v Čechách z první poloviny 16. století

Petr Rožmberský

Ve Státním oblastním archivu Třeboň je uložen Seznam měst, městeček, zámků, kanovníckých kostelů a klášterů a počty farních kostelů a vsí v Království českém. Je psán česky, nedatován, dodatečně foliován tužkou dvěma číselnými

řadami. Na přebalu je stará archivářská poznámka inkoustem „Aus dem 16ten Jahrhundert“ (z 16. století), modrou tužkou „Circa 1539?“ a obyčejnou tužkou: „Z Hájka?“. Nově je archivářsky zařazen do roku [1539].¹⁾ Nás bude zajímat kapitola nadepsaná Tuto sú zámkové hlavni v Království českém. Následují v abecedním pořadí jména zámků/hradů, která uvádíme v originálním nesnadno čitelném zápisu (v následujícím přepisu nelze vyloučit chyby):

„Ayzsenberk, Andielska Hora, Aust, Bor, Bechynie, Blatna, Bobergk, Borotin, Breznice, Blanik, Bezdruzice, Blatna druha, Bečov, Bijlina, Budienie, Březno, Bezdězy, Bersstain, Brandais, Benatky, Boleslav, Brada, Brandais druhý, Bradlec, Buštiehrad, Blansko, Brozany, Chaustnik, Chaynovo, Chyš, Cheb, Chudoba, Cyrkvice, Czerweny hrad, Chřenovo, Czban, Chlumec, Dubravska hora, Dub, Donin, Drachov, Dieczyn, Diwin, Dubecz, Drazycy, Dobřýš, Drstka, Falknow, Flosmburgk, Frydlandt, Gilemnice, Gestřeby, Gwyno, Genstain, Hluboka, Hradez, Horazdiowice, Humpolec, Helfemburgk, Hořepník, Hasystain, Hersstain, Hradeck, Hradysstko, Humelsstain, Hazmburgk, Hauska, Hostinnay, Hořy, Hradisstie, Homole, Helfenbergk druhý, Janovice, Krumlov, Kašpergk, Kaplice, Klenoway, Karlstain, Konopisstie, Kacow, Křiwoklad, Komarow, Kosstialow, Kalich, Kysspergk, Krabsstain, Kost, Kamayk, Kury wody, Kostomlaty, Kossmburg, Kumburgk, Komsterbergk, Kunietská hora, Kolin, Kosteletz Slawatuow, Kladsko, Kasolow, Krnsko, Kosowa hora, Kosyk, Kukla, Krassow, Kamenice, Krakowecz, Kolowraty, Květnice, Kamen, Kolodieye, Kosteletz nad Sazawou, Kryry, Lichmburgk, Lipnice, Lipay, Litomyssl, Lantsstain, Ledecz, Landtskron, Lesstno, Lyckov, Loket, Lacenbogk, Litanss, Litice, Lopata, Lysa, Landtspergk, Mostsky hrad, Milsstain, Mssenay, Milessow, Mnissek, Mniech, Masstiw, Miletin, Nowe Hrad, Nizbergk, Nedsstiny, Nowy Hrad u Lanu, Nowy Hrad Slawatow, Nachod, Nawarow, Okorz, Oparen, Otice, Opalka, Přynda, Podiebrady, Petrburgk, Podstain, Pecka, Přerov, Panna, Pareck, Příbram, Plana, Polna, Parzow, Pravda, Pabienice, Persstainech, Rozemberg, Rontspergk, Rzepice, Raupov, Radynie, Rozmítal, Rychmburgk, Rysmburgk, Raudnice, Ronow, Rabsko, Rohozec, Rozdialowice, Rychnow, Ronowecz, Ratage, Rybnow, Strakonice, Swihow, Styieken, Sswambergk, Ssumow, Ssworburgk, Ssadow, Stolenky, Skaly, Swoyanow, Skaly druhé, Stembergk, Sazawa, Střekow, Stráz, Ssatlerz, Swadow, Syon, Suranow, Strapnice, Stiewel, Stradow, Sskworecz, Stranow, Strazow, Střemelice, Strazisstie, Tain, Tachow, Třebon, Točník, Tetyn, Trosky, Trutnow, Tauzetyn, Třemssyn, Taynec, Tayrow, Wimbergk, Worlik na Wltawie, Worlik nad Humpolcē, Welhartice, Wostromeř, Wartmbergk, Wostrey, Walečow, Waldstain, Welyss, Wřesstiw, Wysoky, Woltařky, Wobřystwy, Woheb, Wostawyn, Zelena hora, Zwykow, Zyrownice, Zruce, Zleby, Zielew, Ziebrak, Zwieretice, Ziampach, Zirotyn, Zbiroh, Ziernowie, Zbraslawice, Zwiekowetz“.²⁾

Další kapitola je nadepsaná Tito sú zámkové královští: „Wyssehrad, Hrad prazky, Podiebrady, Kolin, Hradisstko, Krzywoklad, Hluboka, Zwykow, Kasperg, Tachow, Kunsstward, Rabstain, Točník, Ziebrak, Bezdiezy, Biela, Zelena hora, Karlstain“.³⁾

Některé lokality jsou dobře identifikovatelné, jiné hůře. Jedná se nejen o zámky/hrady a také tvrze v první polovině 16. století obývané, ale i v té době o lokality již opuštěné a ve zříceninách. K čemu tento seznam nejen zámků/hradů měl sloužit, ani kdo byl jeho autorem, není známo; snad to bude vědět někdo ze čtenářů Hlášky.

Poznámky: 1) Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Třeboň, fond Historica Třeboň 1216–1659 (1696), inv. č. 4879, sign. 4068, fol. 1–8 nebo 196–203. Dostupné na: <https://digi.ceskearchivy.cz/426420/1/1390/2226/25/0>. 2) Citace v pozn. 1, fol. 3–4 nebo 198–199. 3) fol. 4 nebo 199.

Kudy na hrady v Plzeňském kraji

Milan Novobilský

Vydavatelství Starý most v Plzni vydalo na podzim 2021 knihu z edice Kudy - tentokrát **Kudy na hrady v Plzeňském kraji** autorů J. Hajšmana a M. Novobilského. Kniha zve na výlety do minulosti, kdy byly Čechy zemí hradů. Dozvíte se, kdo a proč je na území Plzeňského kraje postavil, kdy vznikly a jak vypadaly v dobách svého největšího rozkvětu. V hlavních kapitolách jsou podrobněji popsány hrady významné či zachované v patrných zbytcích. V samostatných statích jsou také zmíněny zajímavosti mající vztah k dané lokalitě. Každá kapitola je zakončena instrukcí, jak se na hrad dostat a není zapomenuto ani na pozoruhodnosti v okolí. Málo dochované či vůbec nedochované hrady jsou stručněji popsány v samostatné závěrečné kapitole. V knize jsou tak zmíněny na více jak 250 stranách veškeré známé hrady na území dnešního Plzeňského kraje, které nebyly přestavěny na zámky, ba i jeden hrad zcela zmizelý. Knížka formátu 16 x 24 cm je doplněna velkým množstvím fotografií a četnými fotorealistickými vizualizacemi možné podoby hradů, jež byly dosazeny do reálného terénu vymodelovaného na podkladě lidarových dat. Čtenář tak poprvé získá věrohodnou představu o hmotové podstatě hradu a jeho vizuálním působení v tehdejší krajině. Nechybí ani obrázkový slovník hradní terminologie. Knihu lze objednat u vydavatelství Starý most www.starymost.cz.

Hrad Klenová na sklonku 15. století.

Hrad Švamberk na počátku 17. století.

Hrad Libštejn s předhradím a Starou baštou na konci 15. století.

Už jste četli...?

Radek Bláha – Jiří Slavík, **Hrad v Hradci Králové**. (Muzeum východních Čech v Hradci Králové, 2020, 167 s.) Publikace představuje shrnutí starších poznatků i nová dosud nepublikovaná zjištění. Cílem knihy je seznámit odbornou i širší veřejnost s osudy bývalého hradu a vyvolat nový zájem o tento pozoruhodný objekt a jeho dějiny.

David Venclík, **Strážce historické paměti. Proměny vnímání Karlštejna v 19. a na počátku 20. století**. (Nakladatelství Lidové noviny, 2021, 252 s.) V publikaci je hrad Karlštejn uchopen nejen jako historický artefakt, ale především coby „schrána paměti“, tedy symbol poskytující interpretační klíče k rekonstrukci historického vědomí i procesu formování historické imaginace, v níž se odrážejí proměny společenského klimatu „dlouhého 19. století“.

Václav Mencl, **Renesanční a barokní zámek v českých zemích**. (Ústav dějin umění Akademie věd, 2021, 120 s.) V. Mencl (1905–1978) byl jedním z nejvýznamnějších československých historiků umění a architektury v uplynulém století. Relativně stručný rukopis ze šedesátých let 20. století, věnovaný typologii evropské zámecké architektury renesance a baroka, vychází teprve v současné době.

Pod Zelenou Horou. **Vlastivědný sborník jižního Plzeňska** 24/1-2, 2021. Z obsahu: R. Tykal, Zámek v Měčíně; J. Mírka, Velká oprava zámku Zelená Hora v roce 1821.

Památky středních Čech 2021/1. Z obsahu: J. Úlovec, Zaniklý zámek v Chlumu u Dolní Lomnice; J. Žižka, K podobě dvora se zámek v Chlumu u Dolní Lomnice; L. Slabý, Nové poznatky o novogotické přestavbě zámku Konopiště; J. Kypta – Filip Laval – J. Marounek, Z průzkumů tvrzišť Vlašimska.

Miloš Jiroušek: **Kunětická hora od středověku po současnost. Stručné dějiny Kunětické hory a její záchrana Muzejním spolkem**. (NPÚ, ú. p. s. na Sychrově, 80 s.) Monografie je zaměřena na stavební vývoj Kunětické hory. Zvláštní pozornost je věnována rekonstrukci hradu Muzejním spolkem v 1. polovině 20. století a působení architekta Dušana Jurkoviče.

Lenka Kalábová – Michal Konečný (edd.), **Pernštejnský park a jeho památková obnova**. (NPÚ, ú. o. p. v Brně, 135 s.) Kolektivní monografie věnovaná dějinám a obnově parku pod hradem Pernštejnem.

Časopis Společnosti přátel starožitností 2021/1. Z obsahu: P. Chotěbor – P. Měchura, K poznání mladší středověké úpravy Černé věže na Pražském hradě.

Časopis Společnosti přátel starožitností 2021/2. Z obsahu: P. Chotěbor, Kamenické značky na pozůstatku východní brány v pozdně gotické parkánové hradbě Pražského hradu; P. O. Krafl, Opevněný kostel v synodálním zákonodárství konce 13. století.

Jesenicko. Vlastivědný sborník 22. 2021. Z obsahu: S. Králová, Soňa, Nový nález plechového kování rytířského opasku z hradu Karlštejn. *V. Chmelíř*

Z hradů, zámků a tvrzí

Příští rok se můžeme vydat do opravené středověké **tvrze Tichá** (okr. Český Krumlov). Bude to poprvé, kdy se tam veřejnost dostane. Tvrz dalo dohromady sdružení Hradu na Malši. Věž, nově s hrázděným obytným patrem a zakrytá dlátkovou střechou pokrytou dřevěným šindelem, bude zároveň

sloužit jako vyhlídkový bod. Při opravách se postupně povedlo odkryt i sklepení či hradby. Sdružení objevilo i základy ještě jedné čtvercové věže. (Deník Metro, 1. prosinec 2021)

Jiří Synek

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

V letošním roce nebyl vydán sborník Dějiny staveb. Dotace poskytnuté Městem Plzní, Plzeňským krajem a Ministerstvem kultury ČR byly proto vráceny.

jednatelka Marcela Waldmannová

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, Tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

V říjnu se konala přednáška M. Novobilského a M. Cikána na téma „Opevnění a hrad města Žlutice - popis modelu pro městskou muzejní expozici“. V sobotu 2. 10. proběhla vycházka na hrad Věžka, kterou vedl F. Kasl. Dále však činnost pobočky opět ochromily koronavirové zákazy. Plánované přednášky v listopadu se neuskutečnily zejména v důsledku rozštěpení klubu na očkovanou a neočkovanou sekci. Prosincová schůzka byla následně zrušena. Přesto se 1. prosince sešlo osm členů na vycházce věnované historii plzeňských mýtnic. Vycházku vedl P. Mikota. *Petr Mikota*

Další informace od poboček

redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaro@centrum.cz.

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.; Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihaz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2022

(vyjde v první dubnové dekádě 2022)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2022.

Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozumber@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.